

ЛІСОРОЗРОБНА ЛЕКСИКА У СЛОВНИКУ «ГУЦУЛЬСЬКА ДІАЛЕКТНА ЛЕКСИКА В УКРАЇНСЬКІЙ ХУДОЖНІЙ МОВІ»

У статті розглянуто гуцульську діалектну лісорозробну лексику, лексикографічно опрацьовану в словнику «Гуцульська діалектна лексика в українській художній мові». Встановлено, що зазначений словник досить повно охоплює діалектизми лісорозробної тематики, що свідчить про освоєння цієї діалектної лексики українською художньою мовою. Аналізовані лексичні діалектизми виконують важливі текстоорієнтовані функції у художньому творі.

Ключові слова: гуцульський діалект, діалектизм, лісорозробна лексика, функції діалектизму, художня мова.

Василий Грещук, Валентина Грещук. ЛЕКСИКА ЛЕСОРАЗРАБОТКИ В СЛОВАРЕ «ГУЦУЛЬСКАЯ ДИАЛЕКТНАЯ ЛЕКСИКА В УКРАИНСКОЙ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ РЕЧИ»

В статье рассмотрена гуцульская диалектная лексика лесоразработки, лексикографически разработанная в словаре «Гуцульская диалектная лексика в украинской художественной речи». Установлено, что указанный словарь достаточно полно охватывает диалектизмы лесорубной тематики, что свидетельствует об осваивании этой диалектной лексики украинской художественной речью. Анализируемые лексические диалектизмы выполняют важные текстоориентированные функции в художественном произведении.

Ключевые слова: гуцульский диалект, диалектизм, лексика лесоразработки, функции диалектизма, художественная речь.

Vasyl Greszchuk, Valentyna Greszchuk. LOGGING VOCABULARY IN THE DICTIONARY «GUTSUL DIALECTAL VOCABULARY IN THE UKRAINIAN BELLETRISTIC LANGUAGE»

The article deals with gutsul dialectal logging vocabulary, lexicographically processed in the dictionary «Gutsul Dialectal Vocabulary in the Ukrainian Belletristic Language». It is determined that referred dictionary sufficiently covers dialecticisms of logging subject. This indicates the mastering of this dialectal vocabulary by the Ukrainian belletristic language. The analyzed lexical dialecticisms perform important text-oriented functions in belletristic work.

Keywords: gutsul dialect, dialecticism, logging vocabulary, functions of dialecticisms, belletristic language.

Важливою ділянкою господарської діяльності гуцулів здавна була лісорозробка, яка спричинила формування в гуцульському діалекті пласта лісорозробної лексики. Ця лексика в трохи ширшому ареалі, що, крім Гуцульщини, включає ще й гірські райони Буковини, Бойківщини та Закарпаття, стала предметом мовознавчих студій. Лісорубській лексиці горян присвячена стаття В. Чоповського [2]. Лісосплавна лексика українських говорів Карпат ґрунтовно досліджена І. Сабадошем [1]. Відповідь на питання про те, якою мірою гуцульська лісорозробна лексика освоєна мовою української художньої літератури, дає словник «Гуцульська діалектна лексика в українській художній мові», укладання якого завершено в Прикарпатському національному університеті ім. Василя Стефаника. Зазначений словник покликаний лексикографічно опрацювати усю гуцульську діалектну лексику, яку вжито в українській художній мові.

Як засвідчує згаданий словник, гуцульська лісорозробна лексика досить повно репрезентована в ньому. Багатьма текстами засвідчено використання гуцульського лексичного діалектизму *бутин* на позначення самої лісорозробки, лісових робіт: *Гірськими засколобинами біліють ще сніги, але вже запорошені, вже не такі студені, вже від погляду сонця гинуть, вже не будуть морозити дітей у колісці, маржину в колішині, рубачів бутинами, газдів у дорозі,*

птаху на смереці, кленів у воді (Марко Черемшина. Ласка); *Бо не Марусяк-опришок то грав – то грали з ним усі, що творили пісню гуцульську, що ліпили хатки на стрімких убоках, тяжко працювали у бутинах, весілля співали, тужили по умерлім* (Г. Хоткевич. Камінна душа); *Нарізає подібних кусків м'яса до оленини, що забрав Тенета, поклав у бесаги, зодягнувся так, наче б ішов у бутин, взяв до калитки грошей, пішов до скрині, де тримав дукачі* (Р. Яримович. Юра Михасевий); *Жінка моя вломила ногу, а я лиш уночі з лісу, із бутина прийшов* (М. Матіос. Нація); *Тільки в суботи й неділі відбувалися проби хору, бо ж більшість хлопців працювала весь тиждень у бутині, а в суботу ввечорі приходили вони додому* (М. Остромира. Над бистрим Черемошем); *Пішов Дмитро на бутин, а в полудень привезли його мертвого* (В. Сичевський. Вернись, Ружено); – *Коли б з нас кожний став до того, що вміє: чи до бутина, чи до плавачки, чи до чого; а є й такі, що муть давати усьому лад!* – промовив певний себе молодий старшина Андрій (А. Крушельницький. Рубають ліс); *Жили [лісні] ніраз сами полонинами із худобов та лісами на стрілецтві, та в бутинах* (П. Шекерик-Доників. Дідо Иванчік); *Він брався до бутинів, доставляв цугарів, купував сам дерево і сплавляв вниз, вербував рубачів в бутин до Румунії, на Буковину, торгував скотом і досі зумів придбати вже дві невеликі полонини <...>* (М. Козоріс. Чорногора говорить); – *Ого, що мене нашанувавси Николайко. Він зимі бутинами, а літом у лупліці. Прийде лиш хіба на урочисті светки д'хаті* (Д. Харов'юк. Палагна); *Хлопці на бутин ходили, сплавляли плоти* (С. Скляренко. Карпати); *Юра заробляв у бутинах, то ходячи з дарабами до Кут, – стара поралася коло хати, і все йшло добре* (І. Франко. Як Юра Шикманюк брів Черемош); *У них вже в роді так було, що знали всяку майстерку. Ходив з косою, а так і в бутини* (О. Дучимінська. Трембітали трембіти); *Взимку йде в бутин, хоче щось заробити, щоб і одягнутися ліпше, й узутися* (Я. Стецюк. Крутий плай); *Зима – це бутин. Мали дві пари волів і разом з ними не вилазили з бутину* (У. Самчук. Гори говорять); *Приїхав аж з Румунії низький чорнявий панок. Він завербував нашого односельчанина Драбугу рубати ліс чи, як тоді казали, «в бутин»* (М. Яновський. Між лісорубами); *Лісові роботи кінчалися, починалися полонинські. Робітники залишали бутин і вертали до стужених жінок, спрагнені їх пестоців* (Р. Єндик. Чорногорські шуми); *Ти чисто, як дві сльози, на нього подібний, він тішився тобою, як великим даром: чи з бутина, чи з дороги далекої, чи з полонини високої повертаючись, він біг до тебе, брав на руки, підкидав до стелі, ти заливався сміхом, тобі подобалось злітати під різьблений сволок із дедьових рук* (Р. Федорів. Жбан вина); *Леся бачила лісорубів з сокирами, пилками, гелюгами, сапінами, коли вони йшли на роботу, бо в бутин треба таки іти або конем їхати, а з гір можна вертатися на плоти – дарабі* (С. Пушик. Карпатське літо); *Себастьян затримався у бутині трохи довше, бо мусив щось послухати про Березів – він там ніколи не бував, хоч знав багато березунів* (Т. Прохасько. Непрості); *На бутині, на вершечку / Молотили хлопці гречку, / Та ні гречки, ні полови, / А в дівчини чорні брови...* (Ю. Боршош-Кум'ятський. Зустріч весни); // образн. *Палагна поглядала на чоловіка – і в згоді вони разом згинали коліна, благаючи бога, щоб припустив до вечері ті душі, що їх ніхто не знає, що пропадом пропадають, бутинами побиті, дорогами покалічені, водами потоплені* (М. Коцюбинський. Тіні забутих предків). Цей діалектизм вживається й на позначення лісової ділянки, яка призначена на зруб; лісосіки: *Мав він і землі угрів сімдесят, рільної, уздовж Теремлі, і добрий шмат лісу. Брав у оренду бутин* (В. Сичевський. Чаклунка Синього Виру); – *Але рубати бутин – ой, чи не закороткі руки!* (А. Крушельницький. Рубають ліс); *Бутинами називають тут ліси, які будуть вирубані, як отой, що за рікою, а тепер тільки зруб зеленіє малинником* (С. Пушик. Карпатське літо).

Про повноту освоєння художньою мовою гуцульської діалектної лісорозробної лексики свідчить і низка похідних діалектних утворень від діалектизму *бутин*. Це передусім гуцулізми *бутинар*, *бутинець*, *бутинєнин* «той, хто працює у бутині, на лісорозробці»: *Погасле вогнище. Коло нього передрахла бутинарі. Як не старалися розкласти ватру з-під мокрого ріща і трісок, не хотів бухнути веселий вогонь* (Р. Єндик. Чорногорські шуми); *Довге смерече падаєт на верьху одна коло другої, ек спечі діти, а коло них із сокирами, ек рідники з ножами, лупєт кору обгорені бутинарі* (О. Манчук. Заробок); *Пристав до гурту “вічний бутинар” Данило Репей, здоровий, як дзвін, старий парубок, сплетений з самих м'язів* (М. Яновський. Гірське серце);

Ватаг послав туди Кочерганюка, щоб відкрити гребельні заставки озер, загачених бутинярами Держковського для сплаву дерева (Б. Загорулько. Черногора); – Адить, паночку, чемні та добрі, бутинці зійшлися в село та оками п'ють Божий трунок (А. Крушельницький. Рубають ліс); – Ци було би, ци не, а гроші би вже мав у руках. Та й ліз би вже не каглов, бо в коморі певно двері є надвір – Шо ж, я виджу, тебе кортит до тих грошей. Ой, не пробуй... Мене то вже ані раз не кортіло. А йк майш охоту, то йдім. Я би й сегонє знайшов тоту дереу, хіба би єї заломили та, може, глинами засипали бутинєне (Г. Хоткевич. Довбуш). Це також демінутив бутинок: – Кажу: буде фабрика з бутинком (А. Крушельницький. Рубають ліс). У художній мові засвідчено й прикметники бутинний, бутинцький: Вона лякалась, як смерті, того дня, коли він візьме в руки не чепіги мирні, не сокиру бутинну, а косу поранну, а страшну бартку, якою має косити чуже лихо (Р. Федорів. Жбан вина); Коукают великі бутинцікі сокири, играют кланцесті довгі пили, стогнут стружені груди, мигають прудко бужені колибєнов ватров жилаві руки, бо під боком Різдово Христове (О. Манчук. Заробок).

Словник фіксує й іншу гуцульську діалектну назву бутина – *васир*: у коломийці *Васирами, бутинами, в васирі зимую, / По рокови, по півтора за любку ни чую* (П. Шекерик-Доників. Дідо Іванчік).

Із назв осіб, пов'язаних із лісорозробкою, крім уже згаданого *бутинар*, у словнику лексикографічно опрацьовано ще такі лексичні діалектизми:

ВАРТАШ ліс. Сторож, вартовий у зрубі при спуску деревини. *Під'їхав цугар Іван корчугами. Виредилисмо корчуги єк си належит. Наладували на корчуги гору клеців, набили бігунів на ланцугах. Закликали варташі. Іван повіз цуг, а совет лиш дивитси* (Р. Яримович. Розповідь цугаря).

КЕРОН ліс. Керівник лісозаготівельних робіт. *Кола, упереджений і ладний вбачати в кожному, хто носить польський мундир, недобророзумного шляхтича, наче наразився на ці лагідні сині очі і трохи був спантеличений, а жовнір ніби чекав, чого вимагатиме цей понурий, із значним обличчям гуцул – керон чи начальник якийсь місцевий* (О. Кундзіч. Верховинець); – *Аби ти, сину, трьох речей не робив: По-перше – аби ти в корчмі не ночував. По-друге – аби ти мав розум в голові і не заводився з любасками. По-третє – аби ти не пхався в бутину у керони* (М. Козоріс. Черногора говорить); *Домашню господарку лишав на жінку і челядь, а сам брався за більші «мужицьку» працю. Був кероном від цугів та заробляв незле* (Р. Яримович. Розповідь цугаря).

СЕКМАНІЧ ліс. Той, хто керує роботою лісорубів. *Вже секманіч мав своїм важким словом закінчити робочу днину, коли нараз у середній партії зрубу почувлися якісь дивні крики, не то плач, не то стогони, а вслід за тим почувлося на цілому зрубі тривожне: «Габов!»* (А. Крушельницький. Рубають ліс).

ЦУГАР, ЦУГАР ліс. Візник, який взимку в горах возив на санях зрубане дерево. *Через днів два-три з'явилися цугарі з малими корчугами, з насипленими на шнури, або на ланцюги чуфлінками, що вдарили один в одного і дзвеніли, як дрібні дзвіночки* (М. Козоріс. Черногора говорить); *Під'їхав цугар Іван корчугами* (Р. Розповідь цугаря).

Із назв знарядь праці на лісорозробці художня мова освоїла гуцульський діалектизм *дорньїнка* на позначення різновиду сокири з довгим топорищем для стинання великих дерев (їх гуцули привозили з румунського містечка Дорна-Ватра): *Десь біжить уже хтось, підіймаються дрімлючі у холодочку постаті, скорше цюкає запізнена сокира, і бог зна, звідки виповзають над Черемош постаті керманічів. Зі шварами, з кілем і вічною нерозлучницею «дорньїнков»* (Г. Хоткевич. Дарабов). Поширеним у мові художньої літератури є діалектизм *барда* «широка сокира з коротким топорищем», правда більшість контекстів репрезентує його як компонент не стільки лісорозробної, скільки теслярської лексики: *Навперед хати сидів на ослоні згорблений майстер, поковтував бардою і збивав деревище. Що зарубав яснов бардов – як в серденько втяв!* (Марко Черемшина. «Грушка»); – *Йой! Голова твоя пуста. Коби хоч барду мав у руках, а то голіруч на кулі полетів. Отак би і ув'яв навік...* (М. Стельмах. Над Черемошем); *Надмухаю сього Юру добре, а як Мошко застогне під ударами його барди, розбуджу пана судію і пхну його до шинкової кімнати...* (І. Франко. Як Юра Шикманюк брів

Черемош); *Пістолетник з ясенівським Гринем Кручуком, Дмитром Ковальчуком і Гринем Кривнюком подався вниз у село за бардами, трацькими пилами та іншими теслярськими обладунками* (Б. Загорулько. Черногора); *Але вухо уперто ловило і побільшало до найбільших розмірів усякий звук, що мусив жити у лісі, і їм часом здавалось, що вони чують чийсь хід потайний, чуже гування барди, хекання втомлених грудей* (М. Коцюбинський. Тіні забутих предків).

Іншим гуцульським лексичним діалектизмом зазначеної тематичної групи, опрацьованим словником, є *сапіна* (*цапіна*) «важіль, держак із загнутим металевим кінцем, для пересування або підтягування колод»: *Під вікном плесо Черемошу, над ним купи смерекових колод, і ще мала будка, де лісоруби й керманічі ховали свій реманент: сокири, сапіни, пили* (С. Пушик. Карпатське літо); *А місяць, розглядаючись по долині, побачив, як темні якісь тіні снуються поміж дерева, накликаються, гунають сапінами, сокирами...* (А. Крушельницький. Рубають ліс); *Сінешні двері розчинилися, і на порозі з'явився Данило Ковач з цапиною в руках, відточений гак якої блищав, як спис* (С. Скляренко. Карпати); *Але ж вони знають плуг і сокиру, рискаль і цапину* (Р. Федорів. Жбан вина); *Зайшов збоку, підважував ковбок цапиною і сяк і так, але дерево – ні з місця* (М. Яновський. Штрихар); *Другий бив по воді цапінов, підіймаючи дощ бризків, просвітлених сонцем* (Г. Хоткевич. Дарабов); *Вони зупинялися, скидаючи з себе цупкі шкіряні наплічники або писані бесаги, обережно прилаштовуючи хто сокиру, хто пилу, хто цапину* (М. Яновський. Гірське серце); *Уласій має цапину й сокиру в руках* (М. Матіос. Нація); *Петро підложив цапину у вершик, а Михайло у гузарі* (Р. Яримович. Розповідь цугаря); // у порівн. *Пили горівку, а після горівки «гарак» ікийс, ци біда го виділа, ек воно си називає: у дерленці ек двацять сапін дерет* (Г. Хоткевич. Камінна душа).

Мовою української художньої літератури і відповідно Словником засвідчено й гуцульські діалектні вигуки, якими послуговуються лісоруби, зокрема *габов* «уживається як наказ лісорубам припинити спуск зрубаних дерев; стій»: *Тут і там влітався у загальний гомін ще й інший голос: «Габов...»;* *клего* (*клейгов*) «уживається, щоб попередити про спуск дерева згори; увага, стережися»: *Ще далеко не доходячи до того місця, де пилили дерево, почув глухі оклики: «Клего!..» «Клего!..»* (А. Крушельницький. Рубають ліс); – *Клейгов!* – *перехоплюються їхні голоси через ущелину* (М. Стельмах. Над Черемошем); *«Клейго-о-ов!»* – *кричав звідти і пускав смеречину* (Г. Хоткевич. Д'горі!); *Клей гов!* (С. Пушик. Карпатське літо); *Їх по три будет рубати одного бодєка, тай мут кричєти: «Клей гов! Варді на долині», – так ек ми тепер кричімо, тай сокотимоси, ек рубаємо у лісі икус первовічьну барусу* (П. Шекерик-Доників. Дідо Иванчік); *варді* (*вардїй*) «остерігальний оклик лісорубів при спусканні згори та падінні зрізаних дерев»: *Стоголовос шумів ліс, важко зітхали, падаючи, дерева, то тут, то там чулося «вардїй», і, як стріли, виписуючи жовті дуги в свіжому повітрі, з схилів до річки ризами летіли колоди* (С. Скляренко. Карпати); *Їх по три будет рубати одного бодєка, тай мут кричєти: «Клей гов! Варді на долині», – так ек ми тепер кричімо, тай сокотимоси, ек рубаємо у лісі икус первовічьну барусу* (П. Шекерик-Доників. Дідо Иванчік).

Зрубану й обчищену від гілля деревину складували, упорядковували, обліковували. Низка гуцульських лексичних діалектизмів лісорозробної тематики пов'язана саме зі складуванням й обліком заготовленої деревини. Вони теж вживаються у мові української літератури й потрапили до реєстру словника. Діалектизм *мигла* (*мигла*) позначає складені одна на другу в купу колоди дерева для їх транспортування; купу чого-небудь: *І не міг надивуватися, чого то так радіють ті, що то в бутині робили, як дерево складають у мигли, як десятки ковбків чи платів, наложених одні на одних, пишаються золотистою громадою* (А. Крушельницький. Рубають ліс); *Погасли ватри в колибах. Не грали більше ризи на зорях. Затихло на раташах. Цугарі з корчугами від'їхали в село. В'язальники та керманічі покинули готовити плоти та талби. Мов гори стерчали мигли деревини вздовж берегів рік Шибенки та Черемошу. Тріщали під напором води клявзи озер* (Р. Яримович. Джуфко); – *Адіт, кабатів не злічив би. – А коней, а возів тільки!* – *Адіт, рушниці шторцом у миглах. – Ей, брє...* (Марко Черемшина. Парасочка). Засвідчено й похідне від нього дієслово *миглувати* «штабелювати деревину в мигли»: *Тепер спускають ризами, миглюють. За два тижні закінчать усе* (А. Крушельницький. Рубають ліс).

Лексичний гуцулізм *латер* номінує штабель метрових дерев обсягом 4 м³: *Ще мають вершки чистити, та й чисті складати у шухи, та й усе гниле дерево підпилити у латри, а потім ще й зруб вичистити у стропи, щоби злісний зайшов з побережниками і робітниками та й лише сіянку засіяв* (А. Крушельницький. Рубають ліс); *Воно, пак, сьогодні вже за тебе латри в лісі рубає* (Ю. Федькович. Три як рідні брати). Удвічі менша міра складених у штабель дров (обсягом 2 м³) в гуцульських говірках має назву *шух*, що теж засвідчена словником: *Бо це не те, що шухи рубати на стрімких узбіччях чи дертися на верх крізь непроглядний чигор. Дорога бита, як сувій полотна, розмотується перед тобою, тільки махай ногами* (О. Кундзіч. Верховинець); *Ще мають вершки чистити, та й чисті складати у шухи, та й усе гниле дерево підпилити у латри, а потім ще й зруб вичистити у стропи, щоби злісний зайшов з побережниками і робітниками та й лише сіянку засіяв* (А. Крушельницький. Рубають ліс); *Гайгай – пішов у ліс ладити шухи та й не вернувся тазда молоденький...* (О. Дучимінська. Мати).

У словнику опрацьовані й гуцульські діалектні назви, пов'язані з транспортуванням зрубанної деревини. Багатьма контекстами засвідчено вживання лексичного гуцулізму *ризи* «дерев'яний жолоб, по якому лісоруби спускають згори вниз зрубані дерева»: *А щоб обкорилася вона сама, то пускають згори такими жолобами, що називаються ризами* (С. Пушик. Карпатське літо); *Стоєв на ризах и сінав ногу, шо залізла у шпару мижки ковбки* (О. Манчук. Заробок); *А був казали, один такий, що на ковбок у ризах сів верхи і злетів униз на таким бігу, що дерево в порох розлітається, коли вдариться об що* (Г. Хоткевич. Гуцул); *Завтра мають дійти до одної міри – урвати порівну; післязавтра одні будуть пилити гаджуги на п'яти партіях, одні стануть робити ризи, одні знов будуть спускати вроблені бирні до ризів і відтак гонити їх звором потоку аж до ріки* (А. Крушельницький. Рубають ліс); *Цугарі увихаються, але для тих ковбків, що лежать на узбіччі, треба буде робити ризи, щоб зігнати їх вниз* (М. Козоріс. Чорногора говорить); *І люди валили чудові дерева, які вершинами своїми дивилися в сотні літ назад, обчухрували їх, руками волокли стовбури, спускали ризами до потоку* (С. Склярєнко. Карпати); *Вчора спускали з гори дрєв'яним жолобом (ризами) дерево* (М. Яновський. Гірське серце). Подано в словнику й похідне від цього діалектизму дієслово *ризувати* «спускати зрубані дерева по дерев'яному жолобу згори вниз»: *Вчора спускали з гори дрєв'яним жолобом (ризами) дерево. Ризували уважно, остерігаючись* (М. Яновський. Гірське серце); – *Єкби ви, шмарькавки, так, єк ми, хлопці, ші з малих міхи з муков на плечах д'горі тратали, зимами ризували смеречі потоками, грузили ночами шпали на машини, а в суботу й неділю тоже не мали віддиху, бо тра' два дні й дві ночі підряд не спати, грати вісіле, то я би хотів це видіти* (Л.-П. Стринадюк. У нас, гуцулів).

Для перевезення заготовленої деревини з лісу гуцули взимку використовували спеціальні короткі, але міцні, сани. Їх назва *корчуги* (варіанти *корчюга, корчюгии*) опрацьована словником: *КОРЧУГА, КОРЧЬОГА, КОРЧЮГА* *перев. у мн., ліс.* Короткі але міцні сани для перевезення деревини з лісу. *Оба з Петром вибрались із парєю коней у верхи і стягали корчугами ковбки* (М. Остромира. Над бистрим Черемошем); *Цуг (по-німецьки – поїзд) складався зі саней званих корчугами, наладованих деревом (до 15 кубометрів) і бігунів, цебто клеців, прикріплених ланцюгами до корчугів* (Р. Яримович. Розповідь цугаря); *І тоді коли на верхах ватаги ліквідують своє полонинське газдівство, внизу в селі газди лагодять корчуги, кують чуфлінки в коваля, справляють ланцюги, сталять сокири, бо ось-ось сніг вкряє верховину й треба буде їхати в бутин цугарити* (М. Козоріс. Чорногора говорить); *Їсти зварит, коло городів ходит, траву укосит, корчюгу полагодит и шлею на коня змиєт* (О. Манчук. Челідина); *Довгими вечерами у Пилипівку вуйна з бабов прели кужелі, а дідо з вуйком робили корчюги, сани, віники до току <...>* (П. Шекерик-Доників. Дідо Іванчік).

Часто до навантажених деревиною корчуг прив'язували ланцюгами колоди, і в такий спосіб вивозили зрубану й обчищену від гілля деревину з лісу до ріки. Такий різновид транспортування деревини гуцули називали *цуг*. Цей лексичний гуцулізм теж освоєно українською художньою мовою: *Цуг (по-німецьки – поїзд) складався зі саней званих корчугами, наладованих деревом (до 15 кубометрів) і бігунів, цебто клеців, прикріплених ланцюгами до*

корчугів. Такий цуг нагадував поїзд (Р. Яримович. Гуцульськими пляями); Цуги ни возили, за дараби так само ни знали (П. Шекерик-Доників. Дідо Иванчік).

Словник подає й гуцульські діалектні назви підприємств, де переробляють заготовлену деревину. Це *тартак* «лісопильня; пилорама»: *З давніх часів вирубане дерево сплавлено ріками: Білим і Чорним Черемошами до тартаків для переробки. До рік спроваджувано дерево ризами, або звожено саньми-цугами* (Р. Яримович. Розповідь цугаря); *Вже поруйновано гамованки-загати, де збирали воду для сплаву, стихія реве, несе в темряву ночі дахи, уламки мостів, ведмедів з їх збезумілим ревом, зірвані тартаки... Все, що ніколи не призначалося для плавби, зараз коловоротилось на бистринах потоків* (О. Гончар. Циклон); *Десть перед самою війною поставив тартак і вже гнав на Тису не просто дараби, а дошки, паркет, бруси і мав з того великий прибуток* (В. Сичевський. Чаклунка Синього Виру); *Етнограф обідав у товаристві начальника вокзалу, латинського священика, директора тартака і санаторійного лікаря. Раптом почав потіти* (Т. Прохасько. Непрості); – *Що було б з цієї смереки? – Дошки. – Йди на тартак різати дошки* (С. Пушик. Перо Золотого Птаха). Це також *трачка* «лісопильня, пилорама»: *А Тимофієві й поготів се не в голові. Нащо йому дороги, коли нема що возити та й «тягла» нема! Свою пилу винесе він і стежкою, як іде до схід сонця на трачку різати ковбки* (Марко Черемшина. Більмо); *Досить скоро Іван заглибився в ліс і почув голоси, звуки, що озивалися все виразніше. <...>. Не помилився: на прогаліні у закипілому рослинністю жолобку стояла трачка* (М. Яновський. Гірське серце). Менш поширений гуцульський лексичний діалектизм на позначення лісопильні *фірас*: *Тріщали під напором води клявзи озер. Озера: Шибене, Лостун, Балтаул готові були дати подостатком води на підтримання повени Черемошу на сплав цінних колод до далеких фірасів* (Р. Яримович. Гуцульськими пляями).

Зазначеними лексичними діалектизмами не вичерпується гуцульська лісорозробна лексика. Тут ми не зупинялися на широкому пласті лісосплавної лексики, яка безпосередньо пов'язана з транспортуванням деревини в гірських умовах для її подальшої переробки і яка стане предметом аналізу нашої окремої статті. Проте і наведеного достатньо, щоб зробити висновок: українська художня мова досить повно освоїла гуцульську діалектну лісорозробну лексику. Для більшості аналізованих діалектизмів характерна моносемія, хоча трапляються й полісемічні лексичні одиниці. Для окремих слів властива фонетична варіантність. Серед гуцульської діалектної лісорозробної лексики трапляються й синонімічні назви. Абсолютна більшість опрацьованих у словнику діалектизмів у художніх текстах функціонує у своєму прямому номінативному значенні, випадки їх образного використання поодинокі.

Як позанормативні щодо української літературної мови розглянуті гуцульські лексичні діалектизми у художніх текстах виконують низку текстоорієнтованих функцій, зокрема номінативно-пізнавальну, експресивну, функцію забезпечення художньої переконливості та етнографічної достовірності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сабадош І. Лісосплавна лексика українських говорів Карпат / Іван Сабадош // Український діалектологічний збірник: Книга 3. Пам'яті Тетяни Назарової / Упоряд., ред., передм. П. Ю. Гриценка. – К.: Довіра, 1997. – С. 343–398.

2. Чоповський В. З експедиційних досліджень. Лісорубська лексика українців Карпат / Василь Чоповський // Народна творчість та етнографія. – 2010. – № 6. – С. 94–98.

Стаття надійшла до редакції 5.05.2017 р.